

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

ERITYISKASVATUKSEN AMMATILLISET ERIKOISTUMISOPINNOT

Vammalan ammattikoulun HOJKS-lomakkeen päivittäminen
opettajan työkaluksi

Hannele Pääskynkivi
Hannu Ränsi
Riina Sunila

2005

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	3
2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA RAJAUS	5
2.1 Kehittämishankkeen tavoitteet	5
2.2 Kehittämishankkeen rajaus	7
3 TUTKIVAN TOIMINNAN MENETELMÄT	9
4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	15
4.1 Ammatilliseen erityisopetukseen liittyvät lait ja asetukset	15
4.2 HOJKS elämän eri vaiheissa	17
4.3 Erityisopiskelijaksi määrittäminen	18
4.4 HOJKSin sisältö	20
4.5 HOJKSin kokoaminen	21
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA TULOSTENTARKASTELU	30
5.1 Kokemukset käytössä olevasta HOJKS-lomakkeista	31
5.2 Yhteenveto tuloksista	36
5.3 Vammalan ammattikoulun HOJKS lomakkeet ja ohjeistus lomakkeiden täyttämiseen	37
6 LUOTETTAVUUSPOHDINNAT	38
7 POHDINTA	40
LÄHTEET	43
LIITE 1	
LIITE 2	
LIITE 3	

1 JOHDANTO

Asiasanat: HOJKS, Ammatillisen toisen asteen erityisopetus

Olemme työskennelleet kolmesta seitsemään vuotta Vammalan ammattikoulussa eri osastoilla. Kokemusta opettajatoimesta on myös muista oppilaitoksista. Työssämme olemme kohdanneet erilaisia erityisopiskelijoita, kuten lievästi kehitysvammaisista käyttäytymishäiriöisiin. Olemme omassa työssämme kaikki täyttäneet oppilaitoksemme HOJKS-lomaketta, johon emme ole saaneet perehdytystä emmekä ohjeita niiden työstämiseen.

Peruslähtökohtana meillä onkin tässä työssä ollut edellä mainitun lomakkeiston kehittäminen opettajan jokapäiväiseksi työkaluksi.

Työvuosiemme aikana olemme havainneet erilaisia puutteita erityisopiskelijoiden henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman tekemisessä ja lomakkeiden täyttämässä. Yhteistyöryhmässä toimiessamme olemme perehtyneet erityisopetuksen laajaan ympäristöön ja aihealueisiin. Sen pohjalta olemme pyrkineet avaamaan HOJKS-käytännön toimivuutta.

Kehittämishankkeemme perusideana on selvittää kokemuksia tämän hetkisestä asiakirjankäytännöstä ja sen pohjalta kehittää opettajan työkaluna toimiva asiakirjamalli, joka on helposti täytettävissä ja käytettävissä. Toimintaympäristöömme kuuluu Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän yksi oppilaitos, Vammalan ammattikoulu. Selvityksemme kohdistuu käytössämme olevan HOJKS-lomakkeen toimivuuteen ja siinä esiintyviin kysymyksiin.

Teoriatiedon kautta olemme pyrkineet luomaan viitekehyksen, jonka puitteissa myös HOJKS tulee toteuttaa. Viitekehyksen rakentamiseksi olemme selvittäneet henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan liittyviä seikkoja monitahoisesti huomioiden myös omassa organisaatiossamme työskentelevien

kuraattorin, apulaisrehtoreiden, opinto-ohjaajan ja osastonjohtajien näkemykset HOJKSista opettajan todellisena työkaluna.

Työllämme olemme pyrkineet huomioimaan oppilaitoksemme opettajien kokemukset lomakkeiden täyttämisestä ja päivittämisestä sekä vahvistamaan opettajiemme osaamista näiden toteuttamiseen. Tulevan opetuksen kehittämistyön tueksi, kehittämishankkeemme liitteeksi, olemme päivittäneet organisaatiomme HOKJS –lomakkeet sekä liittäneet siihen osana lomakkeiden täyttöohjeet.

HOJKS lomakkeiden tekemistä ja päivittämistä on selvitetty oppilaitoksemme eri alojen opettajia haastattelemalla. Pohjana ovat olleet omat kokemuksemme vuosien aikana papereiden täyttämisestä ja päivittämisestä. Selvityksessä on pyritty etsimään käytössä olevien papereiden kautta seikkoja, jotka tuottavat ongelmia paperityössä. Sen lisäksi olemme halunneet kartoittaa opettajien kehittämis ehdotuksia, miten papereita voisi kehittää toimivimmiksi. Tarkoituksena on tuottaa materiaalit, jotka toimivat opetus- ja ohjaamistyön apuvälineinä. Esiin tulleet ongelmatkohdat olemme pyrkineet korjaamaan uudessa HOJKS-lomake esityksessä. Uusia lomakkeita olemme kierrättäneet lausunnolla osastonjohtajilla, kuraattorilla, opinto-ohjaajalla ja apulaisrehtoreilla. Jokainen on saanut antaa vielä lisää kehittämis ehdotuksia ja olemme muokanneet lomakkeita sen mukaisesti, jotta se olisi ymmärrettävä täyttää ja mahdollisimman toimiva työkalu ohjaavien opettajien helposti käyttää.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA RAJAUS

Vammalan ammattikoulussa työskennellessämme olemme kokeneet erityisopiskelijoiden HOJKS ja HOPS lomakkeiden täyttämisen ja niiden jatkuvan päivittämisen vaikeaksi. Tämän hetken käytännöt eivät mielestämme kohtaa todellisia tarpeita. Pidämme tärkeänä, että erityisopiskelijoiden HOJKS:it olisivat opettajien työkaluja, jotka helpottaisivat ammatinopiskelussa eteen tulevia ongelmakohtia. Katsomme sen oleelliseksi väyläksi toteuttaa opiskelijoille suunnattuja tukitoimia alamme työkentälle.

2.1 Kehittämishankkeen tavoitteet

Tämä kehittämishanke on empiirinen tutkimus, joka perustuu reaali maailmasta tehtyihin havaintoihin. Kartoituksella halutaan kuvata asian todellista tilannetta käytännössä. Anttilan mukaan (1998, 8 ja 413) teoria muodostuu niistä havainnoista, joita tehdään reaali maailmasta. Empiiriset kytkennät tarkoittavat yhteyttä todellisuuden ja tulosten tulkinnan välillä. Tämä vaatimus täyttyy tutkimusotteissa, joissa tutkija on tutkittavan ilmiön "sisällä".

Kehittämishankkeemme sisältää myös kvalitatiivisen pehmeän systeemimetodologian piirteitä. Anttila kuvaa systeemijattelua (1998, 151-152) sellaiseksi, joka kohoo esiin tarpeesta seurata, ymmärtää ja suunnitella muutosta yhteyksissä, joissa joukko erilaisia tekijöitä on vuorovaikutuksessa keskenään. Työssämme erityisopetukseen liittyvät lait, -asetukset ja -määräykset sekä koulutuksessamme saamamme teoriatausta peilataan normaaliin työn kulkuun. Tutkimuskenttä jakautuu kahteen osaan; reaali maailman tämän hetken toimintaan ja toiminnan kehittämiseen tulevaisuudessa.

Kehittämishankkeemme tavoitteena on saada arvioivaa tietoa ja soveltaa tutkivan toiminnan periaatetta käytännön työelämän tehtäviin. **Lähtökohtanamme on, miten tämänhetkistä käytäntöä Vammalan ammattikoulun HOJKS menetelmissä voisi kehittää toimivammaksi opettajan työkaluksi?**

Oppilaitoksella on kokonaisuutta kuvaava erityisopetuksen suunnitelma ja erilaisia lomakkeita, joilla erityisopetukseen liittyviä asiakirjoja ylläpidetään. Lomakkeita on mielestämme liian suuri määrä ja haluaisimme karsia paperimäärää ja tehdä sen päivittämisen opettajillemme mahdollisimman helpoksi. Kehittämishankkeemme käsittää tuotteen luomisen yhteydessä tehdyn alan taustakartoitusta koskevan aineiston sekä **Vammalan ammattikoulun HOJKS lomakkeiden liiteosuuden sekä lomakkeiden täyttöohjeistuksen.** (Liitteet 1 ja 2) Kehittämishankkeemme katsomme palvelevan omaa työyhteisöämme opetuksen kehittämisessä ja toimintatapojen kehittämisessä.

Kehittämishankkeessamme on toimintatutkimuksen ominaispiirteitä. Anttila (1998, 153) toteaa toimintatutkimuksen olevan sellainen, jossa samanaikaisesti toteutetaan sekä tutkimusta että käytännön tilanteen tai tutkittavan ilmiön muutosta. Toimintatutkimuksen ideana on hankkia tietoa, jolla ohjataan käytäntöä muuntelemalla jotakin tiettyä, tutkimusprosessin osana olevaa todellisuutta. Tarkoituksena on myös kehittää uusia taitoja tai uutta lähestymistapaa johonkin tiettyyn asiaan sekä ratkaista ongelmia, joilla on suora yhteys johonkin käytännölliseen toimintaan. Hankkeemme avulla pyrimme kehittämään oppilaitoksemme opetusta ja sen kautta todellisten työkäytäntöjen siirtymistä myös päivittäiseen toimintaan.

Anttila (1998, 153 ja 321) toteaa myös toimintatutkimuksen strategian soveltuvan kaikkialle, missä on jonkin asian suorittajia ja "asiakkaita" eli tulosten tarvitsijoita, kaikkialle, missä toiminnoissa voidaan saavuttaa konsensus. Konsensusta opetuksessamme edustavat erityisopetuksen osalla lait, asetukset ja määräykset, joita kaikkien on noudatettava. Opettajat, opiskelijat ja tukiverkostot toimivat asian suorittajina ja ovat tulosten tarvitsijoita.

Toimintatutkimuksessa yhdistyvät sekä käytännöllistä tavoitetta että teoreettista, asian perusteellista puolta koskevat intressit. Eri tavoin hankittavaa tietoa käytetään eri tavoin sen mukaan, millainen tiedontarve kulloinkin on kysymyksessä. (Anttila 1998, 153) Taustakartoituksella haettiin tulkintaan ja vertailuun rinnakkaisia kokemuksia Vammalan ammattikoulun organisaatiossa työskenteleviltä opettajilta, erityisopetuksen

asiantuntijoilta, kuraattorilta ja apulaisrehtoreilta. Kartoitukseen sisällytettiin osaamista, tietämystä ja ajatuksia monivaiheisesti. Myös lait ja asetukset antavat oman teoretietofaktansa. Kartoituksessa käytetään toimintatutkimukselle ominaista reflektiota, jonka tarkoituksena on Anttilan (1998, 153) mukaan tuoda esiin ja heijastaa osanottajien kokemuksia, käsityksiä, havaintoja ja oletuksia olevasta asiasta.

Tärkeimpänä työssämme pidämme sitä, että teorialla tulee olla tutkimuksessamme yhteys erityisopetuksen käytäntöihin eli teoriaa tulee voida käyttää johonkin todellisuudessa. Selvitystyön tarkoituksena on osaamisen lisääminen, jotta voimme motivoida opiskelijoita suhtautumaan positiivisesti koulun käymiseen ja ammatinoppimiseen. Näin voimme vaikuttaa myös heidän siirtyessään työelämään realististen käytäntöjen siirtymiseen ja niiden kehittymiseen alojemme yrityksissä.

2.2 Kehittämishankkeen rajaus

Erityisopetuksen kenttä on erittäin laaja ja hieman erilainen eri asteiden opetuksessa, ja näin ollen olemme pyrkineet rajaamaan työmme toisen asteen opetukseen ammatillisessa oppilaitoksessa, tietyssä organisaatiossa ja sen tietyssä yksikössä. Kehittämishankkeemme näkökulma kohdentuu selvittämään erityisopetuksen toimenpiteistä, HOJKS asiakirjojen täyttämistä. Kehittämishankkeessa tarkastellaan, mitä on tämänhetkinen toiminta ja miten sitä voi kehittää toimivammaksi tulevaisuuden normaalissa opetustoiminnassa.

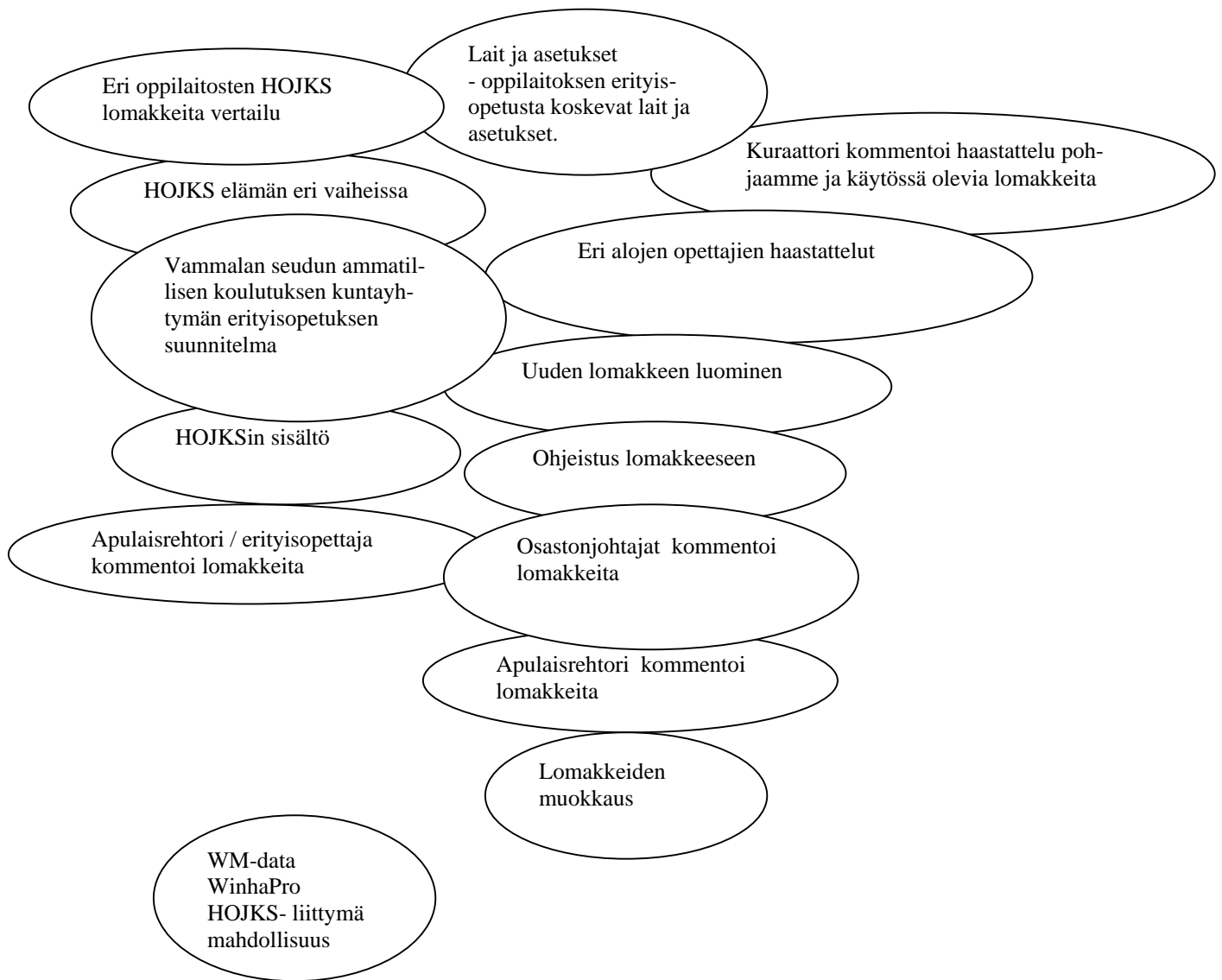
Miksi juuri HOJKS? Omien kokemusiemme pohjalta tämä alue on jäänyt vain byrokraatian asteella. Arkistossa on lain edellyttämät paperit, mutta niiden käyttöarvo on erittäin vähäinen normaalissa opetustyössä. Esimerkiksi todellinen hyöty opetuksen toteuttamiseen ja sitä kautta opiskelijoiden tukemiseen on jäänyt hyvin vähäiseksi. Käytännön toiminnan tulee olla sellaista, joka on mahdollista suorittaa päivittäin normaali työtoiminnan ohessa. Toteuttamisen sujuvuudella on suoranainen vaikutus onnistuneeseen opetustoimintaan. Tämä kartoitus kohdentuu Vammalan ammattikoulussa tapahtuvaan HOJKS-lomake käytäntöön.

Työn teoriataustassa on tarkasteltu erityisopetukseen liittyviä lakeja ja asetuksia. Tärkeäksi näimme myös HOJKSin sisällön, erityisopiskelijaksi määrittämisen ja HOJKSin koostamisen teorian.

3 TUTKIVAN TOIMINNAN MENETELMÄT

Perusteluksi tutkivan toiminnan menetelmiemme valintaan katsomme monitahoisen lähestymisen erityisopetuksen kenttään oleelliseksi oman oppimisemme ja sen kautta kehittämishankkeemme rakentamisen kannalta. Olemme kartoittaneet työmme pohjaksi tahoja, mistä kokemuksia ja näkemyksiä voi saada ja minkälaisia vaikutuksia erilaisilla organisaatiotahoilla voi olla. Seuraava kuvio (kuvio1) kertoo, mitä tahoja olemme lähestyneet ja mikä on ollut perusajatus kartoitukseemme.

Kuviossa oikealla esitetään oman työpaikkamme ympäristössä toteutetut kartoitustoimenpiteet ja vasemmalla Vammalan ammattikoulun ulkopuolella vaikuttavat yhteistyötahot sekä niiden kartoitustoimenpiteet. Keskialueelle sijoittuvat alueet kuvastavat tahon ja kartoituksen liittymistä molempiin alueisiin, sekä oppilaitokseen että ulkopuolisiin tahoihin. Kuviossa esitetään myös kartoituksen aikajärjestystä, miten lähestyminen eri tahoihin on tapahtunut. Ensin toteutetut toimenpiteet kuvataan ylimpänä ja siitä edeten alaspäin.

Kuvio 1. Yhteistyötahot kartoituksessa

Seuraavassa esitämme, miten kuvion tekijöitä on työssämme käsitelty, miten olemme ne toteuttaneet, mitä tietoa olemme saaneet ja kuinka pyrkineet analysoimaan.

Lait ja asetukset erityisopetusta koskien.

Teoriataustassa tuomme esiin lait ja asetukset, jotka kohdistuvat nimenomaan toisen asteen ammatilliseen koulutukseen ja siellä annettavaan erityisopetukseen.

Eri oppilaitosten HOJKS lomakkeet.

Tutustuimme hankeryhmässämme eri ammatillisten oppilaitosten HOJKS lomakkeisiin, joita olemme saaneet EAE-koulutuksen aikana tai joita oli verkossa suoraan tarkasteltavana.

Kuraattori

Omassa oppilaitoksessamme aloitti syksyllä 2005 uusi kuraattori, vanhan jäädessä eläkkeelle. Ensimmäiset kommentit käytössä olevasta lomakkeista pyysimme häneltä. Katsoimme saavamme häneltä asiantuntevaa analyysiä, koska hän ei ollut kyseisiä materiaaleja vielä koskaan käyttänyt. Kuraattori kommentoi myös haastattelumme kysymyspohjaa.

HOJKS eri elämän vaiheissa.

Teoriataustaa HOJKSin kokonaisvaltaisesta ajattelusta koko elämänkaarella.

HOJKsin sisältö.

Etsimme ammatillisen toisen asteen opetukseen liittyvää teoriataustaa HOJKSin sisällöstä.

Avoin keskustelu eri alojen opettajien kanssa.

Haastatteluja, joilla kartoitimme tämän hetken materiaalin toimivuutta teimme Vammalan ammattikoulun 12 opettajalle eri aloilla. Haastateltavat edustavat rakennus-, metalli-, auto-, hius-, elintarvike- ja ravintotalousalaa.

Keskustelun runkona toimme esiin kolme teemaa:

1. Taustatiedot, joilla kartoitimme opettajien taustaa ja kokemusta erityisopiskelijoiden opettamisesta ja ohjaamisesta.
2. Käytössä olevan HOJKS-lomakkeen heikkoudet ja puutteellisuudet, joilla kartoitimme esiin tulleita ongelmakohtia.
3. Kehittämisehdotuksia, joilla kartoitimme käytössä olevaan malliin toimivia malleja, jotka tekisivät lomakkeesta opettajan työkalun opiskelijoiden tukemiseen ja ohjaamiseen.

Haastateltavilla oli haastattelun yhteydessä käytössä olevat lomakkeet, joita he tarkastelivat haastattelun yhteydessä. Haastattelut suoritimme henkilökohtaisten haastattelujen kautta, jotka kirjasimme muistiinpanoin.

Tulosten tarkasteluosuudessa pyrimme nostamaan keskustelutekstistä esimerkein tarkasteluun haastatteluissa esiintyviä kohtia sanatarkasti.

HOJKS lomakkeen ja ohjeistuksen luominen

Lomakkeen laadinnassa lähdimme siitä, että kaikki tarpeellinen ja hyväksi havaittu vanhoista lomakkeista säilytettäisiin. Toisena peruslähtökohtana oli antaa valmiita ratkaisuehdotuksia, joita laatija voisi vain tarpeen mukaan rastittaa. Hyvänä tietolähteenä oli myöskin EAE-koulutuksessa saamamme tulohaastattelumateriaali.

Apulaisrehtori / erityisopettaja Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän toisessa oppilaitoksessa.

Apulaisrehtori / erityisopettaja puuttui tietosuoja ja tietojen luovuttamisen kohtiin, joita kehitimme hänen tietämykseen nojaten.

Osastonjohtajien kommentteja

Oppilaitoksemme muutamat osastonjohtajat kommentoivat uutta HOJKS-lomake ehdotustamme. Tärkeäksi nousi, että toimenpide osuuteen olisi tärkeää kirjata kaikki sopimukset, niiden henkilöiden toimesta jotka sopimuksia kulloinkin ovat tehneet.

Esimerkiksi, jos opiskelijahuoltoryhmä sopii opiskelijan kanssa joistain järjestelyistä, ne tulisi kirjata silloin lomakkeeseen. Näin tarvittavat tiedot tulisivat varmasti myös aina ryhmänohjaajien tietoon sellaisina kuin ne on sovittu. Sama koskee myös yhteisten aineiden erikoisjärjestelyjä yleisainejaksoilla. Tieto olisi saatavilla aina jaksojen aikana, jos esimerkiksi huoltaja taholta tiedustellaan järjestelyistä.

Apulaisrehtori Vammalan ammattikoulussa.

Huoltajien lukumäärää lisättiin, jolloin erilaiset huoltajuus vaihtoehdot voidaan esimerkiksi allekirjoitus tilanteissa huomioida.

Apulaisrehtorimme antoi myös viimehetken tietoa WinhaPro ohjelman uudesta HOJKS vaihtoehdosta.

Lomakkeiden muokkaus.

Ensimmäisen version jälkeen, kun lomakkeet annettiin kuraattorille ja apulaisrehtoreille tarkasteltaviksi ja kommentoitaviksi, korjasimme mm. tietosuoja- ja allekirjoituskohtia.

WM-data.

WinhaPro HOJKS-liittymä on suunniteltu asiakasyhteistyössä ja sitä on pilotoitu keväällä 2005 2 oppilaitoksessa. Se on 3-osainen web-käyttöinen kokonaisuus, johon on rajatut käyttöoikeudet. HOJKS-WinhaProsta löytyy suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman perusteet, tutkinnon laajuus ja opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma (opinto-ohjelma ja HOJKS).

Rajatut käyttöoikeudet antavat seuraavia mahdollisuuksia:

HOJKS-lomakkeen tiedot näkyvät vain opettajille, jotka tätä opiskelijaa opettavat ja heillä on tekstin lisäysmahdollisuus. Sen lisäksi tiedot näkyvät ryhmänohjaajalle ja mm. opinto-ohjaajille ja kuraattorille, joille on erikseen myönnetty sivukohtaiset käyttöoikeudet.

HOJKS-lomaketta voidaan tulostaa web-sivuilta allekirjoituksia varten ja esimerkiksi opiskelijoiden huoltajille. Tulostuksia voidaan tehdä myös esim. OPH:lle nimitasolla luettelomuodossa. (WM-data, 2005, WinhaPro HOJKS-liittymä.)

Lähestyimme ohjelmatoimittajan yhteyshenkilöä Aija Vainiota ja pyysimme häneltä esittelyä kyseisen ohjelman mahdollisuuksista. Esittely ei ehdi tämän hankkeemme aikatauluun, mutta toimii jatkokehittämisen välineenä.

4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Ammatilliseen erityisopetukseen liittyvät lait ja asetukset

”20 §

Erityisopetus

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.

Asianomainen ministeriö voi 9 §:n nojalla määrätä, että koulutuksen järjestäjän erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia erityisopetuksen järjestämisestä, erityisopetuksen yhteydessä annettavasta valmentavasta ja kuntouttavasta opetuksesta ja ohjauksesta sekä opetukseen liittyvistä kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä.

Erityisopetuksessa voidaan poiketa tämän lain ja sen nojalla annetun asetuksen säännöksistä siten kuin opetussuunnitelman tai tutkinnon perusteissa määrätään.

Erityiset opetusjärjestelyt

Opiskelu voidaan järjestää osittain toisin kuin tässä laissa ja sen nojalla säädetään ja määrätään, jos:

1) opiskelijalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan tutkinnon sisältämiä opintoja vastaavat tiedot ja taidot;

2) tutkinnon sisältämien opintojen suorittaminen olisi opiskelijalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta; tai

3) se on perusteltua opiskelijan terveydentilaan liittyvistä syistä.” [Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998](#)

”Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 20 §:ssä tarkoitettua erityisopetusta saavan opiskelijan henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevasta kirjallisesta suunnitelmasta tulee ilmetä:

- 1) suoritettava tutkinto, opetuksessa noudatettavat opetussuunnitelman tai näyttötutkinnon perusteet ja tutkinnon laajuus sekä opiskelijalle laadittu henkilökohtainen opetussuunnitelma;
- 2) millä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa tarkoitettulla perusteella opiskelijan opetus annetaan erityisopetuksena;
- 3) mitä edellä mainitun lain 20 §:n 1 momentissa ja 38 §:n 1 momentissa tarkoitettuja opiskelun edellyttämiä erityisiä opetus- ja oppilashuoltopalvelu- ja opetuksessa ja sen yhteydessä annetaan; sekä
- 4) mitä muita henkilökohtaisia palvelu- ja tukitoimia opiskelija saa.

Jos opiskelijalle annetaan erityisopetuksen yhteydessä valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta, noudatetaan mitä 1 momentissa säädetään.

Erityisopetuksessa opetus on mukautettava siten, että opiskelija mahdollisimman suuressa määrin saavuttaa saman pätevyyden kuin muussa ammatillisessa koulutuksessa.

Erityisopetuksena ei pidetä tukiopetusta, joka annetaan opinnoissa tilapäisesti jälkeen jääneille tai oppilaalle, jolla on lieviä oppimis- tai sopeutumishäiriöitä. ”(Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811)

”Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa opiskelijan ammatillista osaamista tulee muun arvioinnin ohella arvioida opiskelijan työpaikalla, oppilaitoksessa

tai muussa koulutuksen järjestäjän osoittamassa paikassa työtilanteissa tai –tehtävissä antaminen ammattiosaamisen näyttöjen perusteella.” (Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 601/2005, 4 luku, 25§)

”Erityisopetuksessa ammattiosaamisen näytöt voidaan arvioida myös sanallisesti. ” (Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta 603/2005,10§)

4.2 HOJKS elämän eri vaiheissa

Erityisopetus on usein luonteeltaan pitkäaikaista kuntoutuksellista kasvatusta, jossa pitkän aikavälin tavoitteet pyritään pilkkomaan sopiviksi lyhyen aikavälin tavoitteiksi. Elämän eri vaiheiden huomioiminen on tärkeää erityisopetuksen käytännöissä. Kuitenkin käytännössä ”arjen koulutyössä” toiminta valtaosin keskittyy lähitavoitteisiin. Vaikka suunnittelutyössä painopiste on toki aina kulloinkin keskeisissä lähitavoitteissa niin samalla pitää kyetä suuntaamaan elämänsä katse opiskelijan lähimpään kehityshistoriaan ja toisaalta myös seuraavaan suurempaan kehitysvaiheeseen. Henkilökohtaisen suunnittelun yhteydessä on käytännöllistä puhua erityisesti siirtymien eli transitioiden suunnittelusta. Nivelvaiheita on eri yksilöiden koulutusuran mikrotasolla erilainen määrä. Kaikki eri vaiheet, esiopetuksesta jatkokoulutukseen ja työelämään siirtymisineen, ovat vaiheita, joissa sekä fyysinen että sosiaalinen oppimisympäristö muuttuvat. Kaikkiin vaiheisiin liittyy myös enemmän tai vähemmän koulutuksen kulttuuriin liittyviä muutoksia, jotka saattavat aluksi tuntua kovin hämmentäviltä ja ovat siten alttiita kriisiytymään. Kaikissa koulutusuran vaiheissa on yhteistä se, että suunnittelu ei voi jäädä pelkästään viranomaisyhteistyön varaan. Siirtymien suunnittelussa parhaimpaan lopputulokseen pääseminen vaatii vanhempien ja nuoren itsensä kuulemista ja ottamista suunnitteluun mukaan. Siirtymäsuunnitelman tulisi olla huolellisesti suunniteltu, joka liitetään kirjallisena dokumenttiin osaksi henkilökohtaista opetuksen järjestämistä koskevaa suunnitelmaa. (Jahnukainen 2001, 302-309)

Myös perusopetuksen jälkeisissä opinnoissa erityistä tukea tarvitseville nuorille on syytä järjestää siirtymäsuunnitelma (osana HOJKSin laatimista). Keskeinen suunnittelun kohde on oppilaitoksesta työelämään tai seuraavaan opiskeluvaiheeseen sekä itsenäiseen elämään siirtyminen. Jo työssäoppimisen aikana opiskelijan olisi hyvä perehtyä erilaisiin vaihtoehtoihin. Työharjoittelun kautta työelämään siirtymisestä on erityisopiskelijoilla hyviä kokemuksia. Lakisääteisen HOJKSin laadinnassa siirtymän suunnittelu muodostaa tärkeän osan opiskelijan koulutusuraa. Siirtymien suunnittelun laiminlyönti voi pahimmillaan mitätöidä koko aiemman hyvin hoidetun opetus-, kasvatus- ja kuntoutustyön tulokset. Hyvin suunniteltu nivelvaihe ennalta ehkäisee siirtymän jälkeisiä ongelmia ja vähentää korjaavan toiminnan tarvetta. (Jahnukainen 2001, 302-309).

4.3 Erityisopiskelijaksi määrittäminen

Lain mukaan vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Erityisopiskelijoiden määrittelykriteerit ja –prosessit sekä erityisopetuksen järjestäminen ovat koulutuksen järjestäjän päätettävissä. Koulutuksen järjestäjän on laadittava erityisopetuksen suunnitelma osana opetussuunnitelman yhteistä osaa. Määrittelyn pohjana voidaan käyttää esimerkiksi erilaisia taustatietoja opiskelijasta, peruskoulun päättötodistusta, opiskelijan haastattelua ja perusvalmiuksien kartoittamista. Siirtotietoja saadaan opinto-ohjaajien, kuraattorien tai erityisopettajien yhteistyönä, joissakin oppilaitoksissa käytetään erillisiä siirtolomakkeita tai siirto-HOJKS:eja. Tietojen kirjalliseen siirtoon pyydetään pääsääntöisesti alaikäisen opiskelijan vanhemmilta ja opiskelijalta itseltään (AMES-projekti 2005, 22). Määrittelyn kriteereitä laadittaessa on tärkeää ottaa huomioon myös opiskeltavan ammattialan näkökulma. Erityisopetuksen perusteita voidaan kuvata ja määrittelyn tukena käyttää esimerkiksi

Tilastokeskuksen luokitusta:

- 01 Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet
- 02 Kielelliset vaikeudet
- 03 Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt
- 04 Lievä kehityksen viivästyminen
- 05 Vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma
- 06 Psykkiset pitkäaikaissairaudet
- 07 Fyysiset pitkäaikaissairaudet
- 08 Autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
- 09 Liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus
- 10 Kuulovamma
- 11 Näkövamma
- 12 Muu syy joka edellyttää erityisopetusta

Koulutuksen järjestäjien opetussuunnitelmissa todellinen erityisopetuksen tarpeen määrittely lähtee oppimisesta ja määrittelyn välineinä käytetään pedagogisia tai vuorovaikutuksellisia keinoja. Myös tukeminen perustuu enimmäkseen kasvatuksellisiin ja erityispedagogisiin menetelmiin. Erityisopetus päätöksen valmistele tiimi tai työryhmä ryhmänohjaajalla vahvistettuna ja päätöksen vahvistaa rehtori. (AMES-projekti. 2005, 23.)

Erityisopiskelijaksi luokiteltu opiskelija on aina oma persoonansa. Tämän vuoksi ei voida laatia mitään yksiselitteistä kaavamaista polkua siitä, kuinka jokaisen erityisopiskelijan kanssa toimitaan ja minkälaista tukea annetaan. Erityisopiskelijan taustat ja erityisopetuksen syyt ovat hyvinkin erilaisia ja usein monitahoisia.

Erityisopetussuunnitelmassa ja opiskelijahuollossa voidaan ehdottaa erilaisia toimenpiteitä, joista yksilöidysti valitaan kullekin opiskelijalle parhaiten soveltuvat. Toimenpiteiden tarkoituksena on muodostaa selkeä tukikokonaisuus, jonka avulla pyritään helpottamaan opiskelijan ongelmia, edistämään hänen etenemistään opinnoissa, ehkäisemään syrjäytymistä ja tukea häntä sijoittumaan työelämässä omalla ammattialaan. Tärkeää on, että opiskelijalle ei anneta ”armoykkösiä”, vaan tukitoimin suunnataan eteenpäin — osan kohdalla arvioinnin saaminen merkitsee tavoitteiden mukauttamista ja

joissakin aineissa mahdollista vapauttamista. (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

4.4 HOJKS:n sisältö

Hamk e-julkaisuja (8/2005, 14-15) toteaa, että ammatillisessa koulutuksessa henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) laaditaan kaikille niille opiskelijoille, joiden opetus toteutetaan erityisopetuksena. HOJKS sisältää henkilökohtaisen opetussuunnitelman (HOPS) ja työssäoppimisen suunnitelman (TOPS). HOJKS voi myös sisältää ammattiosaamisen näyttöä koskevan suunnitelman ja transition eli siirtymävaihesuunnitelman. HOJKS on yksilöllinen kuvaus, joka kertoo opiskelijalle ja muille toimijoille miten opinnot toteutuvat tuettuna. Se on myös moniammatillinen työkalu, joka jakaa tehtävät, vastuut ja roolit koko henkilöstölle ja yhteistyötahoille opiskelijan tukemisessa. HOJKS sisältää esimerkiksi:

- erilaiset ennakkotiedot ja perustiedot opiskelijasta
- suoritettavan tutkinnon, opetuksessa noudatettavan opetussuunnitelman, tutkinnon laajuuden, henkilökohtaisen opetussuunnitelman ja näyttötutkinnon suunnitelman
- peruste, jonka mukaan opiskelijan opetus annetaan erityisopetuksena
- yksilölliset ratkaisut opetuksen ja ohjauksen järjestämisen suhteen
- yleiset tukitoimet (opiskelijahuolto, tuki/lisäopetus)
- erityiset tukitoimet (mielenterveystoimiston palvelut)
- kuntoutuksen tavoitteet
- ohjaus, seuranta ja arviointi
- työssäoppimisen suunnitelma ja siirtymäsuunnitelma

4.5 HOJKSin kokoaminen

Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan yksilölliset ominaisuudet edellyttävät: opetuksen ja tukipalveluiden suunnittelua, oppimisvaikeuksien diagnosointia, edistymisen seuranta, arviointia ja suunnitelmaa työssäoppimisesta, ammattiosaamisen näyttösuunnitelmaa. Tuentarpeen määrittelyssä on varottava ongelmien tai muun asian perusteella leimaamista. Vaarana on, että erilaiset luokittelukriteerit hävittävät ihmisen kokonaispersoonan. Leimautuminen on siten ” yhteiskunnallisen puhetavan” tuotos. Erityisyyden määrittelyyn liittyy helposti syrjäytymisen uhka, poikkeavaksi määrittely, eristämien ja ihmisarvon heikkeneminen.

Koulutukselliset mahdollisuudet ovat periaatteessa kaikille avoimia, mutta koulutukselliset prosessit eivät ota huomioon riittävästi ryhmäkohtaisia tarpeita, puhumattakaan yksilöllisistä tarpeista.

Opetusmenetelmällisten ratkaisujen on tuettava yksilön psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia parantamalla nuoren mahdollisuuksia todelliseen yhteiseen työskentelyyn ja ongelmanratkaisuun. Oppijan on oleellista saada kokea selviytyvänsä, omaavansa ominaisuuksia ja valmiuksia ja oppivansa asioita, joista on hyötyä arkielämässä. Nuoren tulee olla tietoinen siitä, millaista elämää hän haluaa elää ja siitä miten elämään vaikutetaan.

Nuori tarvitsee syvää itseymmärrystä, jonka opiskelussa häntä tulee tukea ja ohjata. Hyvä elämä koulussa edellyttää paneutumista ja tahtoa, mutta se parantaa varmasti tavoitteiden saavuttamista. Tässä kaikessa yhtenä työkaluna on HOJKS. (Ikonen & Holopainen.2001, 20 –24.)

Ammatillisen erityisopetuksen tavoitteiden tulee olla linjassa ammatillisen koulutuksen sekä ammatillisen kuntoutuksen tavoitteiden kanssa. Suunnitelmassa on hyvä ottaa huomioon on myös alueelliset painotukset sekä oppilaitoksen arvoperusta erityisopetuksen järjestämiselle.

Pääsääntöisesti erityisopetuksena toteutetun koulutuksen tavoitteet ovat samat kuin muussakin koulutuksessa, vaikka toteutustapa on erilainen. Tutkinnon tavoitteita voidaan tarvittaessa mukauttaa. Erityisopiskelijaksi nimetyn ei kuitenkaan tarvitse opiskella mukautettujen tavoitteiden mukaisesti, sillä erityisen tuen tarve voi olla muualla kuin

oppimisessa. Toisaalta mukautettujenkaan tavoitteiden mukaisesti opiskelevaa ei kutsuta erityisopiskelijaksi, ellei hän tarvitse tai saa mitään ylimääräisiä palveluja. HOJKS-suunnitelman tulee olla ennen kaikkea realistinen ja toteutettavissa oleva. Mukautetut tavoitteet saattavat vaikuttaa opiskelijan jatko-opintoihin pääsyyn. Tutkintotodistukseen tulee sekä merkintä mukautetuista tavoitteista, että lakipykälä (A811/98, 21§), johon mukautus perustuu. Todistus suoritetuista opinnoista annetaan silloin, kun opiskelija ei ole suorittanut kaikkia tutkintoonsa kuuluvia opintoja. Tämän todistuksen yhteydessä annetaan erillisellä liitteellä kuvaus opiskelijan osaamisalueista. (Hamk e-julkaisuja 8/2005, 11-12.) Erityisopetus on opiskelijan oppimisen tukemista siten, että hän saavuttaa mahdollisimman hyvin tutkinnon tavoitteet oppimisvaikeuksistaan ja / tai vammastaan huolimatta. Opetus on aina yksilöllistä opiskelijan vahvuuksiin perustuvaa opetusta. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan opetus- ja ohjausmenetelmät valitaan yksilöllisesti ottaen huomioon opiskelijan tapa oppia. Opetus ei synny yksittäisistä menetelmistä, tempuista vaan opettajan ja opiskelijan / opiskelijaryhmän yhdessä rakentamasta oppimisprosessista. (Hamk e-julkaisuja 8/2005, 16-17.)

Ammatillinen erityisopetus toteutetaan ensisijaisesti integroituna opetuksena. Erityisopiskelija opiskelee yleisopetuksen ryhmässä, jossa häntä tuetaan yksilöllisesti. Erityisopetus voidaan järjestää myös koko- tai osa-aikaisena opetuksena, mikäli se on opiskelijan oppimisen kannalta tarkoituksenmukaista. Se, minkä muotoisena erityisopetus järjestetään, määritellään oppilaitoksessa. Muita pedagogisia, opetusmenetelmällisiä ratkaisuja ryhmätilanteissa voi olla: yhteistoiminnallinen opiskelu, projektiopiskelu, ongelmaperustainen opiskelu, joustava ryhmäjohtelu. Henkilökohtaisessa ohjauksessa voidaan käyttää työvaltaista opiskelua, tietokoneavusteista, ohjaajan / koulunkäyntiavustajan ohjausta tai tukea, opiskelutehtävien tavoitteiden mukauttamista tai opiskelutehtäviin käytettävän ajan joustavuutta. (Hamk e-julkaisuja 8/2005, 16-17.)

”HOJKS on elävä suunnitelma, jonka toteutumista on arvioitava vähintään kaksi kertaa vuodessa (ennen tarkistuspäiviä) ja jota tarkistetaan ja korjataan säännöllisesti.” (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

Tukitoimiksi Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma (2002) lisäopetuksen, tukikurssit ja rinnakkaisopettajat.

”Opiskelijat, joiden opinnot eivät etene tavoitteiden mukaisesti, tarvitsevat lisäopetusta. Lisäopetusta voidaan antaa pitempiaikaisina jaksoina, jopa koko opiskeluajan jatkuvana. Opiskelijalle voidaan antaa myös luki- tai muuta klinikkaopetusta.” (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

Lisäopetusta voidaan antaa kaikissa ammatillisissa aineissa viikoittain perustuntimäärän lisäksi siten, että hitaammin oppivat tai mukautetut opiskelijat pysyvät normaaliopetuksen mukana. Lisäopetusta voidaan antaa opetuksettomina aikoina ja/tai siirtämällä valinnaiskurssien suorittaminen tuonemmaksi. Lisäopetusta annetaan niin kauan kuin se koetaan tarpeelliseksi. Lisäopetuksen tulee olla tiivistä, pitkäjänteistä, tavoitteellista ja säännöllistä, joten siihen tulee sekä opiskelijan että opettajan sitoutua. Lisäopetuksella saavutettuja tuloksia tulee arvioida HOJKS:iin kirjattujen tavoitteiden pohjalta. (Erityisopetuksen suunnitelman tausta osuudessa kuitenkin esitetään, että *”Tukitoimia voidaan antaa niissä rajoissa, joissa opettajien voimavarat ja oppilaitoksen antamat edellytykset, mm. työjärjestykset, - resurssit antavat mahdollisuuden.”*).

Lisäopetusresurssia tulee anoa kirjallisesti etukäteen opiskelijahuoltoryhmältä. (Liite 3, sivu 10)

Tukikursseja voidaan järjestää niille, joilla ei aiemmissa opinnoissa ole ollut ollenkaan opetettavaa ainetta esim. ruotsia tai jotka ovat varsinaisen kurssin aikana saaneet hylätyn arvosanan. Kurssi voidaan suorittaa myös tietyissä yhteyksissä valinnaiskursseina.

(Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

Samaa ryhmää voi opettaa kaksi opettajaa. Tämä mahdollistaa opetusryhmän opiskelijoiden eriyttäminen ja yksilöllinen ohjaus. Opettajat ja mahdolliset kouluavustajat / apuopettajat voivat olla samanaikaisesti työsalissa tai teorialunnilla koko ryhmän kanssa. Toinen vaihtoehto on, että ryhmän erityisopiskelijoista muodostetaan pienryhmä. Pienryhmää voi opettaa joko luokan oma opettaja tai rinnakkaisopettaja. Opettajat voivat myöskin vaihdella tehtäviään muun luokan ja pienryhmän opetuksen välillä. (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

Kaikille erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille tarvitaan strukturointia, opetuksen rakenteiden selkiintymistä. Strukturoitu opetus tarkoittaa rakenteiltaan selkeäksi suunniteltua opetusta ja opetukseen osallistumisen edellyttämiä tukipalveluita. Erityisoppimista ja opetusta suunniteltaessa on hyvä ratkaista seuraavat rakenteelliset puitteet: yhteistyö, opetuksen sisältö, miten oppija oppii ja kommunikoi, oppimisympäristö, keitä oppimistilanteeseen osallistuu, välineet ja toiminta oppimistilanteessa, ajan rakentuminen oppimistilanteessa, opiskelijan arviointi, oppimisen motivointi ja itseohjautuvuus.

(Kerola 2001, 256.)

Opiskelijan henkinen hyvinvointi ja tasapaino ovat erityisopetuksen ja kuntoutuksen tavoitteita ammatillisen tavoitteiden ohella. Erityisopetuksen toteuttamisesta oppilaitoksessa vastaavat eri aineiden opettajat, ryhmänvastaavat, oppilaitoksen johto sekä opiskelija-huolto kukin omalta osaltaan (HOJKS-palaverit, arviointikeskustelut). Tavoitteisiin pääsemiseksi koulun on tarpeellista tehdä sisäisen yhteistyön lisäksi yhteistyötä myös ulkopuolisten sidosryhmien kanssa. Oppilaitosten ja koulutuksen järjestäjien mahdollisuudet tarjota tuki- ja erityispalveluja opiskelijoilleen ovat erilaisia. Oppilaitoksen tarjoamien palvelujen lisäksi on hyvä tehdä kartoitus alueen muista erityisopiskelijan tukemiseen liittyvistä palveluista. (Hamk e-julkaisuja 8/2005, 17-18.)

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelman (2002) mukaan koko oppilaitosyhteisön tulee edistää erityistukea tarvitsevien opiskelijoiden oppimista. Tärkeää on, että oppilaitoksessa on riittävät voimavarat erityisopetuksen järjestelyihin. Resurssit ja erityisesti vastuu erityisopetuksen toimenpiteistä tulee jakaa kaikille oppilaitoksen toteuttajatasoille. Tämä menettely mahdollistaa, että tarvittavat toimenpiteet eivät kuormita vain muutamia henkilöitä. Oppilaitoksen johdon tehtävänä onkin määritellä oppilaitoksen erityisopetuksen strategia, luoda puitteet erityisopetuksen järjestämiselle ja myöntää niiden mukaiset resurssit erityisopetuksen ja –järjestelyjen toteuttamiseen. Kuntayhtymän yhtymähallitus vahvistaa koulukohtaisen opetussuunnitelman, jonka yleiseen osaan kuuluu erityisopetussuunnitelma. Viime kädessä johto on vastuussa erityisopetuksen toteuttamisesta ja erityisopetukseen kohdennettujen määrärahojen resurssoinnista ja käytöstä.

Opiskelijahuoltoryhmä kokoontuu oppilaitoksessa viikoittain. Ryhmässä on mukana rehtori, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, kuraattori ja tarvittaessa ryhmänohjaaja sekä muuta henkilökuntaa. Opiskelija on mukana, kun hänen asioitaan käsitellään ja aina mahdollisuuksien mukaan alaikäisen opiskelijan huoltaja. Käsiteltäviä asioita ovat mm. runsaat ja luvattomat poissaolot, käytöshäiriöt, erilaiset opiskelun laiminlyönnit, päihdeasiat ja lisäopetusta koskevat anomukset. Ryhmä käsittelee osastojen / ryhmänohjaajien esitykset erityisopiskelijoista ja antaa esitykset rehtorille päätettäväksi. Opiskelijahuoltoryhmä tukee ryhmänohjaajia henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevien suunnitelmien (HOJKS) laatimisessa ja toteuttamisessa. Ryhmä pitää kokoontumisissa tehdyistä päätöksistä muistiota. (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

Ryhmänohjaajilla on päävastuu ryhmänsä opiskelijoiden opintojen seurannasta. Kiinteä yhteistyö yhteisten aineiden opettajien kanssa on erittäin tärkeää. Vastuuseen kuuluu myös erityisopiskelijan HOJKS:n laatiminen, HOJKS:n toteutumisen ja tukitoimien tuloksien seuranta sekä jaksoittain HOJKS:n päivittäminen. Ryhmänohjaaja toimii yhteistyössä tukitoimien antajien ja opiskelijahuoltoryhmän kanssa. Yhteisten aineiden opettajien tulee informoida ryhmänohjaajaa erityisopetuksen tarpeesta. Ryhmänohjaaja

liittää tiedot opiskelijan HOJKS:iin. Ryhmänohjaaja on ensisijainen yhteydenpitäjä opiskelijan kotiin. On kuitenkin muistettava, että yli 18-vuotiaan opiskelijan opintomenestyksestä tai muistakaan asioista ei huoltajille voi tiedottaa, mikäli opiskelija ei ole siihen antanut kirjallisesti lupaa. Ryhmänohjaajat arkistivat henkilökohtaiset opetuksen järjestämistä koskevat suunnitelmat ja niihin liittyvät asiapaperit huolellisesti ja vastaavat siitä, ettei niihin liittyvä informaatio joudu väärin käsiin. Ryhmänohjaaja toimittaa kopiot HOJKS:ista opiskelijahuoltoryhmälle. Opintojen päätyttyä kyseiset asiapaperit toimitetaan arkistoitaviksi. . (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002)

Kaikissa vaiheissa on lapsen / nuoren kehitykselle tärkeää, että kaikki aikuiset / asiantuntijat toimivat saman suuntaisesti. Erityisopetuksen suunnittelu ja seuranta on aina vanhempien ja eri ammatti-ihmisten yhteistyötä. Lapsen kasvaessa, itsenäistyessä ja siirtyessä ammatilliseen koulutukseen vanhempien osuus vähenee ja ammatti-ihmisten ja nuoren oma osuus kasvaa. Silti vanhemmat säilyvät pysyvästi nuoren elämässä sekä yhteistyöryhmässä korvaamattoman tärkeinä henkilöinä. (Kerola 2001, 258.)

Erityisopiskelijan oppimisen seurantaan ja arvioinnin suorittamiseen kiinnitetään erityistä huomiota. Oppijan arvioinnin tehtävänä on ohjata ja kannustaa opiskelijaa. Arvioinnin tarkoitus on ohjata nuorta myös itse arviointiin. Arvioinnin on hyvä olla laadullista, jolloin opiskelijan osaamista verrataan opintokokonaisuuksien tavoitteisiin sekä niiden pohjalta laadittuihin arviointikriteereihin. Arviointimenetelmät valitaan siten, että ne mittaavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista, soveltuvat käytettyihin opiskelumenetelmiin ja tukevat opiskelijan oppimista. Opiskelijat ilmaisevat oppimistaan eri tavoin; osaaminen on voitava osoittaa niillä menetelmillä, joiden avulla oppijan opetuskin on toteutettu. Erityisopiskelijoiden kohdalla on erityisesti kehitettävä kullekin opiskelijalle parhaiten soveltuvia arviointimenetelmiä. Arviointimenetelmiä voivat olla mm. haastattelu, video, esitelmä, draama, portfolio, työkansio tai näyttöihin perustava arviointi . Yksilötentit lisäksi voi olla kotitenttejä, pari- tai ryhmätenttejä. Koekysymykset voidaan antaa etukäteen tai voidaan pitää kokeet, joissa materiaali saa olla esillä tai suulliset kokeet. (Hamk e-julkaisu 8/2005, 17-18)

Työssäoppimisen tavoitteisiin liittyvät opetusmenetelmälliset ja pedagogiset menetelmät voivat olla: yksilöllinen työssäoppimisen ohjaus ja järjestelyt, työvalmentajan tuki työssäoppimisessa tai lisätty työssäoppiminen. (Hamk e-julkaisuja 8/2005, 17) Työpaikoilla tapahtuva oppiminen on vakiintunut ja näytöt liitetään osaksi ammatillista peruskoulutusta, vuoden 2006 aikana, oppilaitosten ja työpaikkojen yhteistyönä. Ammattiosaamisen näyttösuunnitelma mahdollistaa yksilöllisen näytön toteutuksen. Sen avulla voidaan näyttö toteuttaa opiskelijan vahvuuksien suuntaisesti, ja suunnitelmassa kuvataan myös tuen tarve ja toteuttaminen. HOJKSin, HOPSin ja ammattiosaamisen näyttösuunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Ne muuttuvat koko ajan joustavasti opintojen edetessä ja rakentuvat eräänlaiseksi portfolioksi, jonka avulla opiskelijan kehittymistä ja kasvua on mahdollista seurata. (Hamk e-julkaisuja 8/2005,15)

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelman (2002) mukaan erityisopiskelija suorittaa työssäoppimisen pääsääntöisesti työpaikoilla. Erittäin painavasta syystä työssäoppiminen tai osa siitä voidaan suorittaa omassa oppilaitoksessa. Työssäoppimispaikkaa valittaessa on huomioitava jokaisen opiskelijan omat lähtökohdat ja oppimisvalmiudet sekä sosiaaliset taidot. Erityisopiskelijan työssäoppimispaikan henkilökuntaa tulisi valmennetaan ja informoidaan hyvin ennen työssäoppimisjakson alkua. Avainasemassa informoinnissa on työpaikkaohjaajat. Yli 18-vuotiaan opiskelijan ollessa kysymyksessä on keskusteltava siitä, mitä työpaikan henkilökunnalle saa opiskelijan oppimisesta kertoa. Alle 18-vuotiaan opiskelijan kysymyksessä ollessa on keskusteltava asiasta opiskelijan lisäksi myös huoltajien kanssa. Opiskelijan perehdyttämisessä työssäoppimisjaksolle oppilaitoksessa ja etenkin työssäoppimispaikalla tulee kannustaa opiskelijaa omaehtoisesti kertomaan omasta tilanteestaan.

Ennen työssäoppimisjakson alkua ohjaava opettaja käy mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan opiskelijan kanssa tutustumassa työssäoppimispaikkaan. Työssäoppimisjakson alkaessa opettaja on kiinteässä yhteistyössä työpaikkaohjaajan kanssa opiskelijan tukena. Resurssit näihin tunteihin tulee anoa etukäteen opiskelijahuoltoryhmältä. (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002.)

Työssäoppimisjaksoille laaditaan opiskelijan tasosta riippuen joko normaalit tai mukautetut tavoitteet. Tavoitteita voidaan jakson aikana tarvittaessa päivittää. Työssäoppimisjakson työpäivien aikataulua voidaan lyhentää tai työssäoppimisjakson aikaa voidaan vaihtoehtoisesti lyhentää tai pidentää. Ylimääräinen työssäoppimisaika voidaan sijoittaa myös neljänteen opiskeluvuoteen. (Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma 2002.)

HOJKS-prosessissa on syytä käydä läpi myös näyttöihin liittyvät asiat. Opettaja voi tarvittaessa suositella näyttöä erityisopiskelijan kohdalla jonkun oppiaineen suorittamiseksi, mikäli koe esim. teoreettisuutensa takia on liian vaativa. Opettajan on hyvä valmentaa erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa näyttöihin. Hän voi käydä läpi tarvittavaa sanastoa ja terminologiaa, mikäli opiskelija tarvitsee siinä tukea. Ohjaaja voi myös tukea häntä toiminnanohjauksessa, käymällä hänen kanssaan läpi työprosesseja ja niiden ohjausta. Jotkut näytöissä tehdyt virheet (sekä toiminnallisissa että kirjallisissa) voivat liittyä opiskelijan hahmotusvaikeuksiin, kuullunymmärtämisen vaikeuksiin, kirjoitusvaikeuksiin tai kommunikoinnin vaikeuksiin. Näistä opettaja voi kertoa sekä ennen näyttöä että arvioinnin yhteydessä. Näytöissä myös erityistä tukea tarvitsevien opiskelijan on osattava perustella, miksi hän teki jonkin asian tietyllä tavalla ja miten mahdollisen virheen voisi korjata. (Leinonen 2003, 17)

Siirtymäsuunnitelma HOJKSin osana pitää sisällään jatkokoulutusuran sisäiset siirtymät ja myös opiskelijan ohjauksen mahdollisen keskeyttämisen tai linjan taikka oppilaitoksen vaihtamisen varalta. Keskeinen suunnittelun kohde on kuitenkin oppilaitoksesta työelämään tai seuraavaan opiskeluvaiheeseen sekä itsenäiseen elämiseen siirtyminen. Opiskelijalle on varattava mahdollisuus perehtyä erilaisiin vaihtoehtoihin ja pyrkiä jo työssäoppimisen kautta pohjustamaan työpaikkaa. On huomattava, että varsin usein ongelmiksi uusissa ympäristöissä muodostuvat: kommunikointi ja vuorovaikutteinen kommunikaatio opettajien ja opiskelijoiden välillä, pulmatilanteiden ratkaisu, avun pyytämisen keinot. Jatko-opintoihin ja työelämään siirtymiseen liittyy myös monia aikuistumista koskevien taitojen harjaantumista, kuten itsenäiseen asumiseen, ajankäytön

hallintaan ja raha-asioiden hoitoon liittyviä toimintoja. Lakisääteisen HOJKSin laadinnassa siirtymän suunnittelu muodostaa tärkeän osan opiskelijan koulutusuraa. (Jahnukainen 2001, 306-309)

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA TULOSTENTARKASTELU

Opettajien kokemuksia HOJKS-lomakkeiden käytöstä Vammalan ammattikoulussa keräsimme avoimen haastattelun kautta. Haastateltavilla oli haastattelun yhteydessä tarkasteltavina käytössä olevat lomakkeet. Haastattelut suoritimme henkilökohtaisten haastattelujen kautta, jotka kirjasimme muistiinpanoin. Haastattelutilanteissa haastateltavan opettajan kanssa oli aina joku hankeryhmästämmme. Yhdessäkään haastattelussa emme olleet kaikki läsnä, koska aikataulujen yhteensovittaminen ei näin ollut mahdollista.

Haastateltavina oli Vammalan ammattikoulun 12 opettajaa eri aloilta. Haastateltavat edustivat rakennus-, metalli-, auto-, hius-, elintarvike- ja ravintotalousalaa.

Keskustelun runkona toimi kolme teemaa:

1. Taustatiedot, joilla kartoitimme opettajien taustaa ja kokemusta erityisopiskelijoiden opettamisesta ja ohjaamisesta.
2. Käytössä olevan HOJKS-lomakkeen heikkoudet ja puutteellisuudet, joilla kartoitimme esiin tulleita ongelmakohtia.
3. Kehittämissuhteita, joilla kartoitimme käytössä olevaan malliin toimivia malleja, jotka tekisivät lomakkeesta opettajan työkalun opiskelijoiden tukemiseen ja ohjaamiseen.

Tässä osuudessa kerromme haastateltavien taustasta, teemassa 1 nousseet asiat. Teeman 2 ja 3 osalla pyrimme nostamaan keskustelutekstistä esimerkein tarkasteluun haastattelussa esiintyviä kohtia sanatarkasti.

5.1 Kokemukset käytössä olevasta HOJKS-lomakkeista

Teemassa 1 kartoitimme haastateltavien opettajien taustaa ja kokemusta erityisopiskelijoista.

Eri alojen opettajien koulutustaustat olivat hyvin erilaisia. Kaikilla kuitenkin oli taustalla kokemus omasta alasta, jonka jälkeen on hakeuduttu opetustehtäviin. Opettajakokemusta haastateltavillamme oli 5 vuodesta 32 vuoteen. Koulutustaustat olivat myös erilaisia. Oli insinöörejä, opistotason esimiestutkintoja, muutamia opistotason tutkintoja AMK-tutkinnoiksi, johtamistaidon tutkintoja ja näyttömestariutkintoja. Ammatinopettajan pätevyys oli kaikilla haastateltavillamme. Erityisopettajan tutkintoa ei oppilaitoksessamme ole kenelläkään. erityiskasvatuksen opintojakin oli vain yhdellä haastateltavistamme.

Kokemusta erityisopiskelijoista oli kuitenkin jokaisella haastateltavistamme. Erityisopiskelijat on kuitenkin olleet aina integroituina normaaliopiskelijaryhmiin. Kokemusta pelkistä erityisopiskelijaryhmien opetuksesta ei ollut kenelläkään haastattelumme osallistuneista.

Haastateltaviemme opetusryhmissä oli ollut monen erilaisen taustan omaavia erityisopiskelijoita. Haastatteluissamme nousi esiin mm. hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet, lievät kehityksen viivästymiset, vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt, fyysiset vammat, emotionaaliset ongelmat ja ADHD.

Teemassa 2 haastateltavilta kartoitimme tämän hetken asiakirjoissa olevia heikkouksia ja puutteellisuuksia.

Haastateltavat katsoivat lomakkeissa esitetyt kysymykset usein epätarkoiksi ja vaikeiksi ymmärtää. Tarkemmat ohjeet käsiteltävistä kysymyksistä puuttuu kokonaan. Jokainen opettaja on sisäistänyt kysymykset oman harkintansa kautta.

” Vaikea täyttää ”

” Ei ymmärrä mitä kysytään ”

” Kysytään samanlaisia asioita moneen kertaan ”

Lomakkeissa käytettäviä nimikkeitä ei selvitetä missään. Tavoitteita kysyttäessä jaotellaan osio lyhyen aikavälin ja pitkän aikavälin tavoitteisiin. Opettaja voi tämänkin vaihtoehdoisesti käsitellä jakson tai lukuvuoden, tai tulevaisuuden suunnitelmiin liittyväksi aikarakenteeksi. Myös toimenpide ja tarkistus paperin merkitys jäi epäselväksi. Kuka kuittaa ja millaisin aikavälein, oli haastateltavillemme epäselvää.

” Tavoitteet lähi- ja pitkälle ajalle joutavaa, vaikea hahmottaa ”

” Mitkä ovat tavoitteiden aikavälit? ”

” Ei ymmärrä toimenpide, tarkistus jne. nimikkeitä ”

Papereiden täyttämisen vaikeus koettiin myös esteeksi erityisopiskelijaksi nimeämislle.

” Mullaki olis yks ollu mutta kun mä kattoin papereita niin ei ollukkaan ”

Käytössä olevien papereiden kohta, jossa koodilla ja sanallisesti nimetään peruste erityisopiskelijan statuksen saamiseksi (Liite 3, sivu 4) koettiin vaikeaksi. Opettajan pätevyyden ei katsottu antavan pätevyyttä lääketieteellisten diagnoosien tekemiseen.

” Luokitus vaikeeta ”

” Lomake, jossa on 01...12 on tarpeeton, koska se on kuumaa tietoa ja opettaja ei kuitenkaan ole oikea henkilö diagnoosia tekemään. (Minä en ainakaan.)”

Papereiden paljous tunnettiin aikaa vieväksi byrokratiaksi ja niiden täyttäminen suunnattaisiin mielellään osaaville henkilöille.

” Ihan liian paljon paperia, pitkä ”

” Asiantuntija täyttäisi, nyt papereita harrastellaan osastoilla ”

Oppilaitoksemme käytäntö säilyttää kaikkien ryhmien erityisopiskelijoiden papereita koko koulun opettajien käytössä olevassa, opettajan huoneen lukitussa kaapissa, koettiin ongelmaksi. Tämä opettajanhuone sijaitsee talon päärakennuksessa, josta eri osastojen opettajat noutavat pääsääntöisesti vain postinsa. Papereiden joustava päivittäminen tai niiden reaaliajassa eläminen on aikaa vievää toimintaa.

” Tahtoo paprut unohtua mappiin ”

” Byrokraattinen, eli täyttö tapahtuu vaiheittain ”

” Kuittaukset usein eri aikaan ”

Teemassa 3 kysyimme opettajien omia ajatuksia miten lomakkeita ja käytäntöjä voisi kehittää

Kaikki tukitoimet eivät tarvitse erityisopiskelijaksi nimeämistä tai HOJKSin tekemistä. Myös HOPSissa voitaisiin määritellä tiettyjä tukitoimia, joilla voidaan opetusta tukea tietyissä erityistilanteissa.

” Merkitään erikseen tukea tarvitseva opiskelija ja erityisopiskelija ”

Kartoituksessa korostettiin, että kaikki asiakirjoissa oleva tieto ei ole tarpeellista olla jokapäiväisissä toimenpidekirjauksissa tai vastaavissa näkyvillä.

” Erityisopetuksen perusteet tai diagnoosi kuvaus esimerkiksi erilliseen liitteeseen ”

” Taustatiedot voisivat olla ns. viranomaistietona ”

Yhteistyö aikaisempien oppilaitosten, tukiverkoston ja huoltajien kanssa katsottiin tärkeäksi. Erilaiset siirtymäsuunnitelmat helpottavat tukitoimien kohdistamista jo alkuvaiheessa oikeisiin kohteisiin.

” Vanhemmat koululle tai tehdään kotikäyntejä ”

” Yhteistyö edellisen oppilaitoksen kanssa ”

Papereiden kehittämiseksi ehdotettiin erilaisia yksinkertaistavia toimenpiteitä. Esimerkiksi valmiita vaihtoehtoja, joista voi valita tarvittavia.

” Lomakkeiden yksinkertaistaminen ”

” Tavallisimmat vaihtoehdot valmiiksi sen kun ruksaa ”

” Rasti ruutuun- meininki ”

” Konkreettisia ohjeita tai vaihtoehtoja opettamiseen ja ohjaamiseen ”

” Käytännön järjestelyt (ryhmäkoko / rinnanopetus)

Keskeiseksi nousi myös materiaalin määrä. Tärkeää olisi, että materiaali, jota käytetään useasti olisi määrältään vähäinen ja helposti saavutettavissa, esimerkiksi oppilaitoksemme hallintoverkossa.

” Tiivistys kolmisivuiseksi ”

” Toimenpiteet kirjataan muualle kuin opettajahuoneen mappiin ”

” Seuranta erilliseen seurantalistaan ”

” Muut paitsi otsikkosivu liitetiedostoihin ”

” Tarkistukset tietokoneella ”

” Tiedot päivitettävissä koneella ”

Kehittämiskohteeksi muodostui myös tarvittavien aika ja raharesurssien löytyminen papereiden tekemiseen. Vaihtoehtona nähtiin myös, että on varsinainen henkilö, jonka toimenkuvaan kuuluu näiden lomakkeiden täyttö, jolle ryhmänohjaaja toimittaa tarvittavat tiedot.

” Resursseja papereiden täyttämiseen ”

” Resursseja opettajille, aikaa, rahaa ja yhteistyötä ”

” Yksi henkilö joka tekee paperit, ryhmänohjaajat vain apuna ”

Erilaiset ammattialakohtaiset vaihtoehdot ja erilaisten yksilöllisten järjestelyjen ilmeneminen opintojen aikana nähtiin tärkeäksi voida kirjata ohjaavien opettajien toimesta heti kuin tarpeita ilmenee.

” Ammattialakohtainen räätälöinti, jota tehdään opintojen kuluessa ”

” Näytöt mukautettuna ”

” Mukautuksille tila ”

5.2 Yhteenveto tuloksista

Yhteenvetona voidaan todeta, että kynnys aloittaa vanhan lomakkeiston täyttäminen on ollut liian korkea, koska lomakkeet ovat olleet vaikeaselkoisia ja täytettävää materiaalia on ollut liian paljon. Aiempi versio ei myöskään ole toiminut auttavana dokumenttina jopäiväisessä työssä opettajalle. Pelko opiskelijan ”luokituksesta” nousi myös haastatte- luissa esiin. Mistä opettaja saa apua diagnoosien tekemiseen ja miten salassapito hoide- taan? Voidaanko jatkossa käyttää ”asiantuntijaa” HOJKS:ien täyttämiseen?

Kehittämissuhteista voi poimia dokumentin yksinkertaistamisen ja tiivistämisen. Pa- pereissa pitää olla tavallisimmat vaihtoehdot valmiina rastitettaviksi. Kaikki julkinen tieto pitää saada verkkoon ja koneella täytettäväksi. Laatimiseen pitää saada selkeät ohjeet ja ammattialakohtainen muokkaus tehdään yhdessä vanhempien kanssa.

5.3 Vammalan ammattikoulun HOJKS lomakkeet ja ohjeistus lomakkeiden täyttämiseen

Tämän kehittämishankkeen ohessa muodostui Vammalan ammattikoulun HOJKS lomakkeet ja ohjeistus opettajille niiden täyttämiseen.

Oppilaitoksen HOJKS –lomakkeet on pyritty muokkaamaan kartoituksessa esiin tulleiden kehittämisideoiden mukaiseksi. Tärkeää oli helppo täyttöisyys ja erilaisten vaihtoehtojen antaminen jo valmiiksi. Se esittää myös ohjeen, jossa eri kohtien tarkoituksia selvennetään.

6 LUOTETTAVUUSPOHDINNAT

Hankkeemme luonteeseen kuuluu laadullisen tutkimuksen piirteiden mukaisesti, että tiedon hankinta tapahtuu luonnollisissa, todellisissa tilanteissa ja ihminen toimii tiedon hankinnan välineenä. Työssämme olemme pyrkineet monimenetelmällisyyteen (triangulaatioon) ja sitä kautta tutkivan toiminnan luotettavuuden lisäämiseen. Tutkimuksessamme olemme pyrkineet kartoittamaan koko opetuksessa tarvittavaa ympäristöä (opettajat ja tukipalvelut).

Raporttimme kehittämishankkeen toteutus-kappaleessa olemme pyrkineet tarkasti kuvaamaan, miten erilaiset aineistot on dokumentoitu. Haastatteluja on tallennettu muistiinpanoilla. Kommentoivien osapuolten asiantuntemusta on myös kirjattu muistiinpanoin. Suurin osa materiaalista on kirjallisessa muodossa ja näin ollen myös jälkikäteen tarkastettavissa.

Anttilan (1998, 408) mukaan reliabiliteetin kannalta on tärkeää, että tutkimusaineisto muokataan sellaiseen muotoon, että se on tutkimuksen kommentoijien saatavilla ja tarkastettavissa. Hankeraportissamme pyrimme esittämään lukijalle mahdollisuuden seurata päättelyämme ja kritisoida sitä.

Kartoitusmateriaalin liittämistä kokonaisuudessaan tai osittain tämän raportin liitteeksi olemme pohtineet ryhmässämme sekä keskustellen eri tahojen kanssa. Valinnaksemme muodostui, että koska materiaaleista on luettavissa sekä organisaatiotamme, opettajia ja opiskelijoita koskevaa aineistoa henkilöt tunnistaen, emme sitä tähän ole liittänyt heidän henkilösuojaansa ajatellen. Osa henkilöistä ei ole halunnut esiintyä tunnistettavana. Haastattelutulosten osuudessa pyrimme esittämään kattavan otoksen erilaisista kommenteista.

Hankkeen validiteettia lisää se, että materiaalin hankinta sijoittuu tietylle aikavälille ja siten lisää materiaalin pätevyyttä.. Myös varsinainen kartoitus liittyy omaan organisaatioon ja oman alan käytänteiden toimivuuteen.

Yleistettävyyttä tällä tutkimuksella ei mielestämme ammatillisen erityisopetuksen puolella kokonaisuudessa ole muuta kuin omassa oppilaitoksessamme, koska se liittyy hyvin kiinteästi oman organisaatiomme käytäntöihin ja toimintatapoihin.

7 POHDINTA

Tämän kehittämishankkeen tekeminen on ollut aikaa vievää ja erittäin paljon silmiä avaavaa oppilaitoksessamme vallitsevien käytäntöjen osalta. Uskomme itse kehittyneemme erityisopetuksen ja HOJKSin laatimisen osaamisessa huomattavasti alkutilanteeseen verraten. Se on toivottavasti antanut valmiuksia ja lisännyt jo olemassa olevaa osaamista ammattinopettajana työskennellessämme.

Kehittämishankkeen päätarkoitus oli selvittää käytössä olevan HOJKS-lomakkeen toimivuus Vammalan ammattikoulussa. Erityisopiskelijoiden jatkuva määrällinen kasvu myös meidän oppilaitoksessamme edellyttää myös toimivia työkaluja, jotta tarvittavat kasvatukselliset erityistoimenpiteet voidaan toteuttaa. Erityisopiskelijat tulevat tulevaisuudessa yhä enemmän olemaan jatkuva osa työtämme.

Kun kokosimme haastateltavien mielipiteitä yhteen, huomasimme, että pääkohtina kehitystyössämme olisi oltava yksinkertaistaminen ja ohjeistaminen. Myös ensimmäisen lomakkeen tekoajankohta (laskentapäivä) tuotti harmia, koska opettaja ei voi tuntea opiskelijaa riittävästi, jotta lomakkeesta tulisi asianmukainen.

Vanhan lomakkeen käytöstä saadut palautteet olivat varsin masentavia. Opettajilla on muutakin tehtävää kuin ihmetellä, mitä tekijät ovat mahtaneet missäkin kohdassa lomaketta tarkoittaa. Jos osastonjohtajatkään eivät ole saaneet ohjeistusta täyttötöyöhön, on riiviopettajan mahdotonta vanhempien läsnä ollessa saada järkevää tulosta. Papereista pitää saada yksinkertaiset, loogiset ja niin helposti täytettävät, että vanhemmatkin ymmärtävät mistä on kysymys.

Papereista ei ole saatu, niiden vaikeaselkoisuuden vuoksi, tarvittavaa hyötyä oppilaan ohjaamiseen ja opetustyön tukemiseen. Lomakkeet ovat pakollisen, kiireisen täyttötöyön jälkeen olleet mapeissa, jotka on tarkistettu ennen laskentapäivää, mutta niiden perimmäistä tarkoitusta ei ole ymmärretty.

Menetelmät, miten työssäoppiminen ja näytöt ohjataan ja järjestetään, puuttuvat vanhoista papereista opetuksen toimenpiteistä ja menetelmistä puhumattakaan.

Haastatteluja oli vaikea sovittaa kiireisten opettajien kalentereihin. Toiset ottivat haastattelut kuten minkä tahansa gallupin, eli ei järin vakavasti. Toiset olivat valmiita kertomaan rakentavia mielipiteitä ja kokemuksiaan erityisopiskelijoiden kohtaamisista ja niistä päivittäisistä vaikeuksista, joita työ tuo tullessaan. Huomasimme haastateltavistamme, että mitä enemmän henkilö oli ollut tekemisissä erityisopiskelijoiden kanssa, sitä myönteisempi asenne heillä opiskelijoihin ja heidän opiskeluvaikeuksiin sekä auttamiseen oli.

Lähtöleikkisuuden tavoitteena on tutustua Winhapro-ohjelmaan ja kun lomakkeisto saadaan pääosin verkkoon, se toivon mukaan tulee aktiiviseen käyttöön ja käytön myötä myös päivittyy yhä toimivammaksi työkaluksi.

Suurimmaksi kysymykseksi työmme myötä nousee se, miten voimme auttaa erityisoppilaita saamaan sitä tukea ja ymmärrystä, mitä oppilaitoksen pitää heille lain ja asetuksen mukaan antaa, jotta he voisivat tasavertaisesti opiskella integroituna muuhun opiskelijaryhmään.

Tulevaisuudessa on etsittävä erilaisia väyliä kehittää erityisopetusta ja sen toteutumista yksilön omat lähtökohdat ja erityispiirteet huomioiden ja auttaa häntä kehittymään omien tavoitteidensa ja resurssiensa mukaan.

Tärkeä tehtävä organisaatiossamme on myös näyttää myönteistä mallia kollegoillemme suhtautumisessa erityisopetukseen, HOJKSin laadintaan ja päivitykseen. Lakien ja asetusten mukaisen opetuksen tehtävä on antaa nuorille opiskelijoille ohjausta, jotta he voisivat valmistuttuaan toimia yhteiskunnassa veronmaksajina niissä työtehtävissä ja niillä edellytyksillä, joita heidän kykynsä mahdollistavat.

Eväitä uusien opiskelijaryhmien opetukseen on tullut matkan varrella erittäin paljon. Se on myös antanut mahdollisuuden perustella erityisopetuksessa tarvittavia tuki ja ohjausmalleja.

LÄHTEET

Anttila, P. 1998. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Jyväskylä: Gummerus.

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 6.11.1998/811

HAMK e-julkaisuja. 8 / 2005. Toiminta suunnitelmaksi Opas erityisopetuksen järjestä-
mistä koskevan suunnitelman laadintaan. Hämeenlinna: Saarijärven Offset.

Hero-projekti.2003. Helsingin tekniikan alan oppilaitos. Näyttö -opas.
www.oph.fi/amatillinenesr

Ikonen O. & Virtanen P. 2001. Hojks Erilaisia oppijoita, erilaisia lähestymistapoja. Jy-
väskylä: Gummerus.

Kinnunen E. & Halmevuo T. 2003. Opiskelijan arvioinnin opas ammatillisen koulutuk-
seen. Helsinki: Hakapaino.

[Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998](#)

Laki ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamisesta 601/2005

Leinonen A.2003. Hotelli- ja ravintola-alan näyttöopas. Opetushallituksen moniste.

Opetushallitus moniste. 2 / 2005. Erityisopetuksen suunnitelma ammatillisessa perustut-
kintokoulutuksessa, Ames – projektin loppuraportti. Helsinki: Edita Prima.

Valtioneuvoston asetus ammatillisesta koulutuksesta annetun asetuksen muuttamisesta
603/2005

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän erityisopetuksen suunnitelma.

WM-data. 2005. WinhaPro HOJKS-liittymä. Esittelymateriaali.

HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA HOJKS

VAK TKTO KOSOL

PERUSTIEDOT

Nimi		Henkilötunnus
_____		_____
Luokka	Osoite	Puhelin
_____	_____	_____
Asuminen	☐	Vanhempien/hoitajien luona
	☐	Yksin omassa asunnossa
	☐	Muu asumismuoto, millainen? _____
Huoltajien nimet:	_____	
Osoitteet:	_____	
	Puhelin kotiin _____	työhön _____

TIETOJA AIEMMISTA OPINNOISTA

Edellisen koulusi nimi: <i>peruskoulu, lukio, muut toisen asteen opinnot</i>	Koulu päättyi <i>vuosi</i>
Miten menestyit opinnoissasi? <i>opiskelijan oma arvio menestymisestään</i>	
Paljonko olit poissa edellisen lukuvuoden aikana? ☐ Alle 50 h ☐ 50 – 100 h ☐ Yli 100 h	
Mitkä olivat poissaolosi pääasialliset syyt? <i>sairaus, henkilökohtaiset syyt jne.</i>	

Tietojen luovutus sallittu:

koulun www-sivuille suoramarkkinointiin koulutusmarkkinointiin
Virallinen luovutuskielto (oikeuden päätös liitteenä)

Päivämäärä ____/____/200__

Allekirjoitus _____

HENKILÖKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA

VAK TKTO KOSOL

Opiskelija _____ Ryhmä _____

- Normaalin opetussuunnitelman mukaan
- Normaalin opetussuunnitelman mukaan, tukiopetusta hyväksi käyttäen
- Mukautetuilla tavoitteilla :
- Ammattiaineissa
 - Matemaattisissa aineissa
 - Kielissä äidinkieli, ruotsi, englanti
- Vapautukset: opintojakson nimi
- Aiemmat opinnot: nimetään, jos merkitystä opintoihin
- Työkokemus: ammattialalta
- Aiemmin opitun osaamisen tunnustaminen: vanha hyväksilukeminen
- Vahvuudet: oppilaan omat ajatukset vahvuuksistaan
- Opiskeluuni vaikuttavat tekijät : seikat, jotka edesauttavat, häiätaavat tai häiritsevät opiskelua
- Henkilökohtaiset tavoitteeni opinnoissa: opiskelijan omat näkemykset ryhmänohjaajan avustuksella
- Työssäoppiminen opetussuunnitelman mukaan
- Yksilöllinen työssäoppimisen ohjaus ja järjestelyt: jos opiskelija ei voi suorittaa työssäoppimisjaksoa työnantajan palveluksessa, miten se järjestetään (esim. koululla)
- Ammattiosaamisen näytöt opetussuunnitelman mukaan
- Yksilöllinen ammattiosaamisen näyttöjen ohjaus ja järjestelyt: ks. ed. voidaanko opiskelijan näytöt järjestää ohjattuna koululla

HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA HOJKS

Erityisopetuksen peruste: Koodi : Merkittään koodinnumero, jos diagnoosi tiedossa.
Lomakkeen laatijan oma käsitys yhdessä vanhempien kanssa erityisopetuksen perusteesta.

Opiskelijan yhteistyötahot:

- Koti
- Psykiatrisen poliklinikan / MTT
- Sosiaalitoimi
- Päihdekliniikka
- Kela
- Perhetukikeskus _____
- Muu _____

Päiväys _____
Opiskelijan allekirjoitus

Päiväys _____
Huoltajan allekirjoitus

Päiväys _____
Ryhmänohjaajan allekirjoitus

Päiväys _____
Rehtorin allekirjoitus

HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA HOJKS

Toimenpiteet:

- Lisä-/samanaikaisopetus
- Mukautettu opetus: _____
- Pienryhmäopetus
- Mukautettu arviointi
- Suullinen arviointi
- Muut toimenpiteet: _____

Menetelmät:

- Työvaltainen opiskelu
- Tietokoneavusteinen opiskelu
- Yksilöllinen opiskelun ohjaaminen
- Ohjaajan / koulunkäyntiavustajan ohjaus ja / tai tuki
- Opiskelutehtäviin käytettävän ajan joustavuus
- Muu: _____

Työssäoppimisen menetelmät:

- Yksilöllinen työssäoppimisen ohjaus ja järjestelyt
- Työvalmentajan tuki työssäoppimisessa
- Lisätty työssäoppiminen

Ammattiosaamisen näyttöjen menetelmät:

- Yksilöllinen ammattiosaamisen näyttöjen ohjaus ja järjestelyt
- Työnohjaajan / opettajan tuki näyttötilanteessa
- Sanallinen arviointi
- Mukautetut tavoitteet

HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA HOJKS

VAK TKTO KOSOL

PERUSTIEDOT

Nimi		Henkilötunnus
_____		_____
Luokka	Osoite	Puhelin
_____	_____	_____
Asuminen	☐	Vanhempien/hoitajien luona
	☐	Yksin omassa asunnossa
	☐	Muu asumismuoto, millainen? _____
Huoltajien nimet:	_____	
Osoitteet:	_____	
	Puhelin kotiin _____	työhön _____

TIETOJA AIEMMISTA OPINNOISTA

Edellisen koulusi nimi:	Koulu päättyi
_____	_____
Miten menestyit opinnoissasi? _____	
Paljonko olit poissa edellisen lukuvuoden aikana?	☐ Alle 50 h ☐ 50 – 100 h ☐ Yli 100 h
Mitkä olivat poissaolosi pääasialliset syyt? _____	

Tietojen luovutus sallittu:

koulun www-sivuille suoramarkkinointiin koulutusmarkkinointiin

Virallinen luovutuskielto (oikeuden päätös liitteenä)

Päivämäärä ____/____/200__

Allekirjoitus _____

HENKILÖKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA

VAK TKTO KOSOL

Opiskelija _____ Ryhmä _____

- Normaalin opetussuunnitelman mukaan
- Normaalin opetussuunnitelman mukaan, tukiopetusta hyväksi käyttäen
- Mukautetuilla tavoitteilla :
- Ammattiaineissa
- Matemaattisissa aineissa
- Kielissä _____
- Vapautukset: _____
- Aiemmat opinnot: _____
- Työkokemus: _____
- Aiemmin opitun osaamisen tunnustaminen: _____
- Vahvuudet: _____
- Opiskeluuni vaikuttavat tekijät : _____
- Henkilökohtaiset tavoitteeni opinnoissa: _____

- Työssäoppiminen opetussuunnitelman mukaan
- Yksilöllinen työssäoppimisen ohjaus ja järjestelyt: _____

- Ammattiosaamisen näytöt opetussuunnitelman mukaan
- Yksilöllinen ammattiosaamisen näyttöjen ohjaus ja järjestelyt: _____

HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA HOJKS

Erityisopetuksen peruste: Koodi : _____

Opiskelijan yhteistyötahot:

- Koti
- Psykiatrian poliklinikka / MTT
- Sosiaalitoimi
- Päihdekliniikka
- Kela
- Perhetukikeskus _____
- Muu _____

Päiväys _____
Opiskelijan allekirjoitus

Päiväys _____
Huoltajan allekirjoitus

Päiväys _____
Ryhmänohjaajan allekirjoitus

Päiväys _____
Rehtorin allekirjoitus

HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA HOJKS

Toimenpiteet:

- Lisä-/samanaikaisopetus
- Mukautettu opetus: _____
- Pienryhmäopetus
- Mukautettu arviointi
- Suullinen arviointi
- Muut toimenpiteet: _____

Menetelmät:

- Työvaltainen opiskelu
- Tietokoneavusteinen opiskelu
- Yksilöllinen opiskelun ohjaaminen
- Ohjaajan / koulunkäyntiavustajan ohjaus ja / tai tuki
- Opiskelutehtäviin käytettävän ajan joustavuus
- Muu: _____

Työssäoppimisen menetelmät:

- Yksilöllinen työssäoppimisen ohjaus ja järjestelyt
- Työvalmentajan tuki työssäoppimisessa
- Lisätty työssäoppiminen

Ammattiosaamisen näyttöjen menetelmät:

- Yksilöllinen ammattiosaamisen näyttöjen ohjaus ja järjestelyt
- Työnohjaajan / opettajan tuki näyttötilanteessa
- Sanallinen arviointi
- Mukautetut tavoitteet

HOJKSIN TARKISTUS

Pvm.	Tavoitteet	Toteutukset	Ohjaava opettaja
9.12.2005	säännöllinen koulunkäynti	myöhästymisiä, poissaolot 12 h	HR
Päivämäärä _____ / _____ 200_____			
Ryhmänohjaaja _____			
Opiskelija _____		Huoltaja _____	
Allekirjoitukset jokaisen jakson päättyessä			

OHJEITA ERITYISOPISKELIJOISTA TÄYTETTÄVIIN PAPEREIHIIN

RYHMÄNOHJAAJIEN TULEE HUOLEHTIA, että lomakkeet on täytettynä ja allekirjoitettuna (myös alaikäisten vanhempien allekirjoitukset) pe 9.9.2005 MENNESSÄ!!!

LUE ERITYISOPETUKSEN SUUNNITELMA!

Lomakkeet ja erityisopetukseen liittyvät kansiot ovat opettajanhuoneen kaapissa (TKTO:ssa toimiston viereisen huoneen kaapissa).

Saapumisryhmittäin on tehty eri kansiot (siis 03-, 04- ja 05-ryhmät), joissa säilytetään erityisopetukseen liittyvät lomakkeet opiskelijoittain.

Huolehdi lomakkeisiin kaikki tarvittavat päiväykset ja allekirjoitukset!

NS. VANHAT ERITYISOPISKELIJAT (paperit täytetty jo lv. 2003-2004 ja lv. 2004-2005)

- HOPSIT ja HOJSIT päivitettävä eli keskustele opiskelijan kanssa ja tee tarvittavat muutokset.
- Päivitys vahvistetaan ryhmänohjaajan ja opiskelijan päiväyksellä ja allekirjoituksella. Alaikäisen opiskelijan kohdalla myös huoltajan allekirjoitus päivitykseen.

NS. UUDET ERITYISOPISKELIJAT (= elokuulla -05 opintonsa aloittaneet)

Täytä jokaisesta erityisopiskelijasta (eli opiskelijasta, jolle laaditaan hojks) seuraavat lomakkeet:

- ERITYISOPISKELIJAN HENKILÖKOHTAINEN SUUNNITELMA
 - lomakkeen koodi ilmoitetaan opetushallituksen tilastoon
 - tätä lomaketta EI lähetetä kotiin (alle 18-vuot.)
- HENKILÖTIETOLOMAKE
 - muista päiväykset ja allekirjoitukset
- HENKILÖKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA (HOPS) ja HOJKS (4-sivuinen)
 - **jos alaikäinen** opiskelija: - ota ensin yhteys huoltajiin suostumusta varten
 - postita / lähetä opiskelijan mukana täytetyt lomakkeet huoltajille allekirjoitusta varten
- HOJSIN TARKISTUS
 - täytetään päivityksen yhteydessä

LISÄOPETUKSEN ANOMINEN JA PALKANMAKSU

- anomus lisäopetukseen tarvittavasta tuntimäärästä (= *Anomus lisäopetuksesta erityisopiskelijalle*)
- ryhmänohjaaja täyttää yhden yhteisen lomakkeen ryhmässään olevista erityisopiskelijoista
- lomake annetaan täytettynä jollekin opiskelijahuoltoryhmän jäsenelle
- opiskelijahuoltoryhmä numeroi päätökset (päättönumeroa tarvitaan laskutuslomakkeessa)
- tällä lomakkeella EI makseta palkkaa, vaan palkanmaksua varten täytetään erillinen lomake = Lasku/selvitys erityisopiskelijan lisäopetuksesta ja ohjauksesta.

LUETTELO ERITYISOPETUKSEN ASIAKIRJOISTA:

ERTYISOPISKELIJAN HAKEMUKSEEN JA TIETOIHIN TULEE LIITTÄÄ SEURAAVAT DOKUMENTIT

1. HENKILÖTIETOLOMAKE
2. ERITYISOPISKELIJAN HENKILÖKOHTAINEN SUUNNITELMA
3. HENKILÖKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA JA
HENKILÖKOHTAINEN OPETUKSEN JÄRJESTÄMISTÄ KOSKEVA SUUNNITELMA
4. HOJKSIN TARKASTUS
5. ANOMUS TUKIOPETUKSESTA JA LISÄOPETUKSESTA
6. LASKU TUKIOPETUKSESTA JA LISÄOPETUKSESTA

VAK TKTO KOSOL **HENKILÖTIETOLOMAKE****Lukuvuosi 200 – 200**

Koulutuksen aloituspv _____ / _____ 20____

Ryhmänohjaaja _____

Ryhmä _____

Ammattilukio **Henkilötiedot**Sukunimi _____
(myös entinen sukunimi)Etunimet _____
(kutsumanimi alleviivataan)

Henkilötunnus _____

Kotiosoite _____

_____Asuinosoite opiskeluaikana, ellei sama kuin ed.

_____Puhelin/
matkapuhelin _____

Sähköposti _____

Kotikunta
(henkikirjoituskunta) _____Siviilisääty naimaton avoliitossa avioliitossa eronnut leski **Koulutus**Peruskoulutus / Peruskoulu / kansakoulu / Erityiskoulu
valmistumisvuosi keskikoulu _____ Lukio _____ (esim. emu, esy) _____Ammatillinen koulutus (oppilaitos, tutkinto ja vuosi) _____
_____**Lähiomaiset**

Nimi _____

Nimi _____

Osoite _____

_____Osoite _____

_____Puhelin, koti _____
työ _____Puhelin, koti _____
työ _____**Tietojen luovutus sallittu**koulun www-sivuille suoramarkkinointiin koulutusmarkkinointiin Virallinen luovutuskielto (oikeuden päätös liitteenä)

Päivämäärä _____ / _____ 20____

Allekirjoitus _____

ERITYISOPISKELIJAN HENKILÖKOHTAINEN SUUNNITELMA

OPISKELIJA _____ henkilötunnus _____
 Saapumisryhmä _____

ERITYISOPISKELIJAKSI NIMEÄMISEN PERUSTE

Koodi	Syy, joka edellyttää erityisopetusta
01	Hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet
02	Kielelliset vaikeudet
03	Vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt
04	Lievä kehityksen viivästyminen
05	Vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma
06	Psyykkiset pitkäaikaissairaudet
07	Fyysiset pitkäaikaissairaudet
08	Autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
09	Liikkumisen ja motorististen toimintojen vaikeus
10	Kuulovamma
11	Näkövamma
12	Muu syy, joka edellyttää erityisopetusta

TOIMENPITEET ERITYISOPISKELIJAN OPETUKSEN TOTEUTTAMISEKSI

1. Tukiopetus ammatillisissa perusopinnoissa
2. Tukiopetus yhteisissä opinnoissa
3. Kuraattorin asenteellista ohjausta
4. Terveystieteiden palveluita
5. Henkilökohtaista ohjausta oppilaanohjaajan kanssa
6. Kasvatuksellista ja asenteellista ohjausta koulun henkilöstön taholta
7. Liikunnanopettajan tukitoimia
8. Henkilökohtainen opetussuunnitelma

HOPSIN TARVE SEURAAVISSA OPINNOISSA

Oppimäärä tai kurssi	Opettaja

Ryhmänohjaaja _____

VAK TKTO KOSOL

HENKILÖKOHTAINEN OPETUSSUUNNITELMA (HOPS)

Opiskelijan nimi _____

Ryhmä _____

Opetussuunnitelma _____

Opintokokonaisuudet _____

Vapautukset _____

Hyväksi lukemiset _____

Vahvuuteni _____

Opiskeluani
vaikeuttavat /
häiritsevät tekijät _____

Henkilökohtaiset tavoitteeni opinnoissa (täytetään opiskelun kuluessa)

Seuranta

Päiväys	Opiskelija	Huoltaja	Ryhmänohjaaja

Taustatiedot

Aiemmat opinnot

Työkokemus (aika, paikka, tehtävä)

Harrastukset

Yhteydet huoltajiin

Päiväys	Ryhmänohjaaja

Jatkosuunnitelma

Päiväys _____

Opiskelijan allekirjoitus

Päiväys _____

Huoltajan allekirjoitus

Päiväys _____

Ryhmänohjaajan allekirjoitus

Päiväys _____

Rehtorin allekirjoitus

VAK TKTO KOSOL

ANOMUS

TUKIOPETUKSESTA LISÄOPETUKSESTA ERITYISOPISKELIJALLE *Anomus osoitetaan opiskelijahuoltoryhmälle/ rehtorille* Päätös nro* _____

Osasto: _____ Ryhmä: _____

Opiskelijat:

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Peruste:**Mihin tähdätään:****Miten toteutetaan:**

Arvioitu tuntimäärä: _____ tuntia

Pvm _____ / _____ 20 _____
Aineenopettajan allekirjoitusPvm _____ / _____ 20 _____
Ryhmänohjaajan allekirjoitus

Opiskelijahuoltoryhmän lausunto: _____

Rehtorin päätös: _____

Pvm _____ / _____ 20 _____
Allekirjoitus

*Laskun mukana täytyy aina olla päätösnumero

Kopio erityisopetuksesta arkistoidaan HOIKS – seurantaan opiskelijan papereiden yhteyteen

Vammalassa _____ / _____ 20

Opettajan/laskuttajan allekirjoitus

Kirjanpitomerkinnot

Kustannuspaikka: _____

Laskun hyväksyntä

Vammalassa _____ / _____ 20

Allekirjoitus

Kopio erityisopetuksesta arkistoidaan HOJKS -seurantaan opiskelijan papereiden yhteyteen.

Tukiopetuksen ja erityisopetuksen laskutusohje

Tällä kaavakkeella laskutetaan vain opettajan tuntilaskelman ulkopuoliset tukiopetus- ja lisäopetustunnit.

Normaali tukiopetus

Normaalissa tukiopetuksessa lisätään rasti ko. kohtaan. Samalla laskulla voi olla eri opiskelijoille annettua tukiopetusta, mutta ei erityisopetusta.

Erityisopiskelijan lisäopetus

Erityisopiskelijan lisäopetus ilmoitetaan pääsääntöisesti opiskelijakohtaisesti omalla lomakkeella. Mikäli erityisopiskelijoita opetetaan yhtenäisenä ryhmänä, voidaan samalla lomakkeella ilmoittaa koko ryhmän lisäopetus. Kaikkien nimet ja lisäopetuksen päätösnumerot on tällöin merkittävä opiskelijasarakkeeseen.

Lasku/selvitys toimii samalla erityisopetuksen seurantapäiväkirjana. Kopio liitetään erityisopetuskansioon HOJKS –seurantaan.

Samalla laskulla ei voi laskuttaa normaalia tukiopetusta **ja** erityisopiskelijan lisäopetusta.

Laskut ja selvitykset toimitetaan apulaisrehtorille **jaksoittain**.